

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

František Josef Studnička
O průběhu života Gaussova

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 6 (1877), No. 4, 148--161

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/123683>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1877

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

a 22. ledna, pak 11. února provedl. Výpočet byl proveden podle zcela nových method a byly výsledky jeho tak správný, že již 7. prosince postihl *Zach* v této Gaussově dráze nebeského úskoka a v první výroční den jeho objevení též *Olbers*. Gaussův výpočet určil hledané zrníčko písku na břehu mořském.

Žalost během leta vzniklá proměnila se opět v novou radost a se všech stran poptáváno se, kdo jest onen důmyslný a ostrovtipný *Gauss*, který svým nanejvýš přesným výpočtem zabezpečil nový tento majetek hvězdářům; a tutéž otázku klademe si i my zde a hodláme stručným vyličením jeho původu a života ukójiti vědochtivost všech čtenářů našich.

I.

O průběhu života Gaussova.*)

„Zu dem tiefsten Denkvermögen gesellte sich ein wunderbar starkes Gedächtniss, dabei war Gauss gestählt mit einer unerschütterlichen Willenskraft, die vor der Durchführung scheinbar unüberwindlicher Arbeiten nicht zurückschrack.“

Sartorius von Waltershausen.

U slavných mužů bývá obyčejem stopovati původ tak daleko nazpět, jak jenom možná, aby se mnohé zjevy a zvláštnosti částečně aspoň odůvodnily dědičností, která již před Darwinem byla za veledůležitou uznána ode všech, kdož jí porozuměli. A podobně zasluhuje i neobyčejný

*) Hlavním pramenem tu byl spis „Gauss zum Gedächtniss“, jež po smrti Gaussově vydal přítel jeho Sartorius.

zjev Gaussův, abychom aspoň krátce seznámili se s dřívějšími členy rodiny, jejíž jméno ozářil svým leskem tak mocně a jasně, že skvíti se bude v dějinách vzdělanosti lidské vedlé Archimeda a Newtona, pokud nezanikne tato vzdělanost sama.

Jak se později vypátralo, přistěhoval se r. 1740 Gaussův děd do Brunšvíku, kde se hlavně živil zahradnictvím, zejména zelinářstvím. A tu narodil se mu co druhý syn r. 1744 *Gerhard*, otec našeho oslavence, který hojnými dary ducha vynikaje, lepšího nabytí vzdělání nežli tehdáž u řemeslníků bylo obyčejem. Že se vyznal dobře v počtech a mechanice, dokazuje zaměstnání jeho; bylť napřed městským správcem vodárny, tak zvaným wasser-kunstmeisterem, a později účetním a pokladníkem pojišťovny životní čili vlastně pohřebního spolku brunšvického.

Se strany matčiny byl dědem jeho *Křištof Benze* ze vsi Velpke, řemesla kamenického, při němž nutno dbáti přesných konstrukcí geometrických. Jeho mathematické nadání zračilo se v jediném synu jeho Bedřichu, který si zvučného jména získal uměleckými látkami, jež co tkadlec sám si skládal, a rozmanitými mechanickými přístroji, jež si co samouk při daných příležitostech robil; slavný náš matematik měl takovou úctu k strýcově dovednosti, že s chloubou jej nazval rozeným geniem.

Sestra jeho *Dorota*, narozená r. 1742 přišla r. 1769 do Brunšvíku, kdež vynikajíc svou rozšafností, dobromyslností a bodrostí, seznámila se s Gerhardem Gaussem; r. 1776 se za něho provdala a rok na to a sice dne 30. dubna 1777 porodila mu syna, jemuž dáno jméno *Jan*

*Bedřich**). A v tom jediném, právě před 100 lety narozeném potomku se nejen soustředilo, nýbrž i nadobyčejně zvýšilo všechno mathematické nadání, jež v rodinách obou rodičů bylo založeno.

Jak sám *Gauss* později žertem vypravovával, uměl dříve počítati nežli mluvit a některé případy potvrzují pravdivost tohoto zjevu podivuhodného.

Otec jeho, maje jednou v letě najatým zedníkům vypláceti mzdu za práci přes čas konanou, vypočítal si podle jednotlivých hodin, co kterému přijde; sotva jim však oznámil výsledek svého počtu, ozval se stranou stojící syn jeho, tvrdě, že tu chybeno, a pověděl zcela určitě, co mělo vyjítí. Překvapený otec počítal znovu a poznal k svému zahanbení, že tříleté dítě jeho mělo pravdu.

Stejně zajímavý jest případ, který se mladistvému počtáři přihodil, když v obecné škole r. 1786 postoupil do třídy počtářské, kdež byl principalem přísný, ferule nešetřící *Büttner*, mládencem pak jemnocitný *Bartels*. Při mathematické komposici byl tu zaveden způsob, že počítalo se na tabulkách, any se pak kladly na stůl páně preceptorův v témž pořádku, v jakém byl kdo hotov, aby se nejen pravost resultatu, nýbrž i zběhlost v provádění početných úkolů mohla uvážiti a posouditi.

Při první komposici, při níž se jednalo o nějakou řadu, sotva že učitel jasně vyslovil četným svým žákům znění úlohy, měl již *Gauss* číslo konečné na tabulce na-

*) Ještě r. 1792 podepsal se do matriky kolleje Karolinské: 462 „*Johann Friedrich Karl Gauss aus Braunschweig*“; později vynechal první jméno z příčin neznámých.

psáno a první položiv na stůl svou tabulku s naivními slovy na hlas pronesenými „Ligget se!“ (tu leží), seděl ostatní dobu klidně v lavici, pilně jsa sledován nedůvěřivými zraky Büttnerovými. Bylo po komposici; výsledek prací prohlížen a ejhle! Gaussova stručná odpověď byla zcela zprávná. Od té chvíle změnila se nedůvěra v důvěru a brzy vyznal pan učitel sám, že devítiletý *Gauss* se u něho nenaučí ničemu novému, načež mu sám z Hamburku objednal knihu, v níž by pokračovati mohl dále. A svrchu jmenovaný mládenec Bartels oblíbil si svého žáka tak velice, že s ním mimo čas v mathematice pracoval, knihy jemu půjčoval a též o podivuhodné jeho chápavosti a důvtipnosti všude v městě s nadšením vypravoval.

Přátelství mezi těmito děma mladými, co do stáří však předc rozdílnými mathematicy neslo výborné ovoce pro tohoto i onoho ducha snaživého, ba v něm založena jest valná část úspěchů, jichž se *Gauss* tak záhy dodělal. Ve stáří, kde obyčejní žáci ještě neprohlédli mysterie obyčejné násobilky, znal *Gauss* již Newtonovu binomialní poučku v celé všeobecnosti a vládl již choulostivými řadami nekonečnými tak mistrně, že mu přechod ku počtu differencialnímu a integralnímu byl velmi snadný a vniknutí do subtilních method a obratů vyšší analyse takorž hračkou.

R. 1788 vstoupil do gymnasia rodného města svého, kdež vřáden ihned do třídy druhé pro neobyčejné vědomosti své. Zde se zejména rychle zmocnil elegantního slohu Ciceronova, jehož odlesk tak jasně se zračí v Gaussových spisech latinsky složených. Vedlé toho pokračoval pilně ve svých studiích mathematických a to s takým

úspěchem, že brzy se roznesla pověst o jeho neobyčejné učenosti a báječné zručnosti po celém městě a jeho okolí, hlavně přičiněním Bartelse, který vstoupiv téhož r. 1788 do brunšvického ústavu vyššího, collegium Carolinum zvaného, též se s celou silou věnoval mathematice.

Přičiněním státního rady *Zimmermanna* a tajného rady *Feronce-a* zjednáno divotvornému počtáři r. 1791 slyšení u dvora vévody brunšvického *Karla Viléma Ferdinanda*, kterýž bystrým zrakem svým ihned genia Gaussova prohlédl a dle zásluhy ocenil. Udalost tato byla pro jeho další osudy rozhodná; neb nejen že získal si chvalné uznání na místě nejvyšším, nýbrž upoutal pozornost vévodovu k sobě v té míře, že po celý život svůj zůstal mu velkodušný kníže tento štědrým příznivcem, ba pravým mecenášem. Od této chvíle požíval z důchodů vévodových podpory hmotné tak velké, že mohl se bezstarostně oddati zamilovaným svým studiím, aniž by nucen byl přihlížeti ke skromným prostředkům otce svého nebo sháněti se po nějakém výnosném, byť i nepřiměřeném zaměstnání, starost to, která již tolik genialních hlav uvedla do jha všedních mechanismů.

Odbyv školy latinské, vstoupil r. 1792 do jmenovaného již collegium Carolinum, kdež se dále ještě zdokonaloval nejen v klassických a moderních jazycích, nýbrž kde jaksí ukončil svá mathematická studia, zejména probráním klassických spisů Newtonových, Eulerových a Lagrange-ových.

Ačkoli tu během tří let, které na této vyšší škole meškal, vyšinul se zcela na tehdejší stanovisko mathematické

a již zajisté mnohé výskumy nové provedl — v březnu 1795 vyzpytoval pomocí indukce fundamentální poučku o zbytecích kvadratických —, nerozhodl se předtím ještě pro tuto svou vědu zamilovanou, nýbrž pokusil se na universitě gottinské, kamž se r. 1795 odebral, ještě o hlubší studium filologie klassické, anižby arci spouštěl se zřetele matematiku, zastoupenou tam tehdež vtípným a pilným, ale trochu žvatlavým *Kästnerem*. Avšak úspěchy, které tu v oboru mathematickém mělo jeho studium, rozhodly brzo na dobro; dne 30. března 1796 podařila se mu geometrická konstrukce pravidelného 17tiúhelníka*) co zvláštní případ nově zbudované theorie dělení kruhu — a Gauss stal se výhradně matematikem.

Když r. 1798 ukončil studia svá universitní, vrátil se do Brunšvíku, aby se připravil na doktorat z filosofie, hodnost to, jež se dosud v Němcích považuje jaksi za maturitní zkoušku z universitních studií. Dissertace mathematická, již r. 1799 za touto příčinou předložil blízké universitě Helmstädtské, jednala o základní poučce všeobecné theorie rovnic a byla ještě později milým předmětem jeho úvah, takže k novému zde podanému důkazu, že každá rovnice stupně n -tého má aspoň jeden kořen jakosti soujenné**), později připojil nové dva a sice v prosinci r. 1815 a v lednu 1816.

Staraje se takto o formální zakončení svých studií

*) „Circulum in 17 partes divisibilem esse geometrice, deteximus 1796 Mart. 30.“ poznamenal sám později.

**) „Principia quibus hæcce demonstratio innititur deteximus initio Octob. 1797.“

dosažením doktoratu filosofického, pracoval zároveň co nejúsilovněji na prvním klassickém díle svém, jež by mu nesmrtelnost zjednalo v annalech matematiky, kdyby byl jiného nic více nese-psal; máme tu na zřeteli obdivuhodnou nauku o číslech, již r. 1795 počal sestavovati a po mnohých nesnážích tisku vstříc se stavících teprvé r. 1801 dokončil. Skromný název „Disquisitiones arithmeticae“ značil velmi objemný spis, vydaný nákladem vévody, jemuž byl s vřelým uznáním jeho zásluh i věnován. *)

Téhož roku dostalo se 24tiletému *Gaussovi* též prvního vyznamenání veřejného a sice ve vzdáleném Petrohradě, kdež byl jmenován dne 31. ledna dopisujícím členem akademie, Eulerem tak proslavené ve světě matematikém. **)

Do této doby připadá též jeho ustanovení dráhy oběžničky, *Cercs* zvané, o němž jsme se v úvodu zmínili a kteráž k němu obrátila zraky všech hvězdářů a matematiků. Náhodná tato okolnost učinila jméno jeho známým a razila mu dráhu dále, jakož seznáme z dalšího průběhu jeho života.

Nebo mathematické dílo, o němž právě byla řeč, nebylo přese všechnu epochální hodnotu svou s to zjednati mu

*) „Quin adeo eas ipsas meditationes, quarum partem hoc volumen exhibit, ut suscipere, per plures annos continuare literisque consignare liceret, TUA sola benignitas effecit, quæ ut, ceterarum curarum expers, huic imprimis incumbere possem prestitit“ praví v dedikaci.

**) Zdá se, že i tu měl *Bartels* jistě zásluhu, an maje povolání do Rus, příslušné kruhy na *Gausse* snad upozornil.

zaslouženého uznání v době tehdejší; jednak dostalo se mu velmi malého rozšíření, poněvadž největší část nákladu se ztratila úpadkem pařížského kommissionáře, jednak bylo tehdáž velmi málo matematiků, kteří dovedli spis tak originalní a novými výzkumy oplývající bez velikého namáhání čísti a do jeho hlubokých pravd jakož i nanejvýš abstraktních pojmu náležitě vniknouti. Ale že se mu podařilo počtem svým stihnouti sotva objevenou a již zase ztracenou hroudu nebeskou ze sboru našich asteroidů, k níž tehdáž obráceny zraky všech vzdělanců, to byl vědecký čin, jemuž i širší obecnstvo rozumělo a uznání své neodepřelo; od té doby byl *Gauss* slavným mužem.

R. 1802 dostalo se mu skvělého nabídnutí, aby přijal místo v akademii a ředitelství hvězdárny v Petrohradě. Ale *Gauss* zůstal raději ve své vlasti, kde mu právě vévodou nabídnuto 400 tolarů ročně, aby mohl dále pracovati podlé své libosti; plat tento později zvýšen, když týž vévoda brunšvický, meškaje v diplomatickém posláním v Petrohradě, osobně se přesvědčil, jak vysoko zde cení genia Gaussova a jak rádi by jej pro sebe získali.

Maje hmotnou existenci pojištěnu a prost jsa všech povinností na určitý čas vyměřených, pokračoval *Gauss* ve svých rozmanitých výzkumech úžasně rychle; a věren jsa své zásadě „pauca sed matura“, vypracoval vše po každé tak jasně, podrobně a důkladně, že se mu v této příčině málo kdo z matematiků vyrovná.

Tato doba jeho pobytu v rodném městě patří k nejutěšenějším v celém jeho životě; úspěchy netušené v oboru mathematiékém, uznání všeobecné ve světě učeném a láska

něžná se strany budoucí jeho choti oslazovaly mu život jinak klidný co nejvíce. Kterýžto stav aby si trvale pojistil, pojal r. 1805 za choť *Johannu Osthofovou*, s níž byl důvěrněji znám již od r. 1802. a blaženě žil až do r. 1809., kde mu smrtí byla odňata.

Ale v brunšvickém Tuskulum svém neměl déle býti osudem ponechán, an k rozsáhlejším podnikům a k veřejnému působení byl ustanoven.

Dlouho jednalo se o to, aby universitní hvězdárna v Gottinkách, na níž *Tobiáš Mayer* v předešlém století tak se proslavil, znovu byla vystavena; hlavní obtíže byly překonány, ba již byl k řízení budoucího ústavu takorba designován tamní professor *Seyffer*, když najednou Gaussova sláva jako skvělý meteor z čista jasna na obzoru hvězdářském se objevila. Nikdo jiný nemůže býti ředitelem tak proslulé hvězdárny nežli *Gauss*, toť byl jeden hlas v německých kruzích astronomických, jemuž největší platnosti zjednal *Olbers*, objevením druhého asteroidu, *Pallas* zvaného, na novo slávou obsypávaný. Od 3. listopadu 1802, kde první kroky v této příčině podnikl, až do leta r. 1807, kde *Gauss* byl zcela formálně na universitu jmenovanou povolán, staral se tento příznivec a přítel jeho neustále, aby Gaussov genius nebyl ztracen především pro Německo a pak zvláště pro Gottinky.

Doba, v níž *Gauss* opouštěl rodné své město, byla nanejvýš trudna. Nešťastná bitva u Jeny, jejíž skvrny smazala teprv nedávno porážka Sedanská, uvalila na celé severní Německo břímě téměř nesnesitelné. Sotva se *Gauss* přestěhoval na místo svého budoucího povolání a ještě se

ani neuvázal v nový úřad svůj aniž pak obdržel halír služného, vypsána nástroji vítězného Korsikána válečná kontribuce pro nově zřízené království vestfálské a na hlavu našeho oslavence uvalen poplatek 2000 franků. S vlasteneckým sebezapřením snášel všechny útrapy; ale tolik peněz najednou nepříteli bezohlednému odvésti, to bylo na prosto nemožno. Přítel *Olbers* mu sice poslal tuto část, osvědčiv tak svou pravou příchyllost v nejhorší době; ale *Gauss* ji vrátil s díky nazpět. Slavný *Laplace* psal z Paříže, zastydév se nejspíše za vydíravost svých krajanů, že část tuto za svého slavného kollegu složil; ale tu teprv nesměla Gaussova hrdost národní daru přijmouti. Konečně došla anonymní zásilka 1000 zl. a tu nebyl arci s to odmítnouti.

V trudné této době vestfálského králování nacházel největší útěchy vedle rodiny v druhém klassickém spisu, v němž vyloženy nové metody, na nichž se zakládal úspěch Gaussův při určování drah planetárních; zejména pak uveřejněna tu poprvé též tak zvaná *metoda nejmenších čtverců*, jejíž základy již r. 1795 vyzpytoval. Původně sepsal nesmrtelné dílo toto německý; když však nakladatel *Perthes* naň naléhal, aby k vůli většímu odbytu vydáno bylo francousky, přeložil je do latiny, aby jednak vyhověl cizým důvodům knihkupeckým, jednak svým citům vlasteneckým. Dne 28. března 1809 ukončil předmluvu k epochálnímu dílu tomuto, jemuž dal název „*Theoria motus corporum cœlestium*“ a jímž se povznosl nad Newtona.

Uveřejnění této práce naplnilo celý svět hvězdářský

novým obdivem. Z Frankfurtu poslal primas co uznání zlatou medaili; totéž učinila obezřetná Royal Society v Londýně; diplomy učených společností hrnuly se do Gottink z celého světa; a r. 1810 přirknuta mu draho-cenná medaille Lalandova za práci, kterou provedl podlé této theorie s Olbersovým asteroidem Palladou.

Do této slávyplné doby připadá však též smutná udalost rodinná, úmrtí milované choti, která následkem porodu třetího dítěte dne 10. září 1809 ochuravěla a dne 11. října na to rozmnožené rodině byla odňata. Dlouho však nepostrádaly osiřelé dítky mateřské opatrovnice; pojalť *Gauss* již 4. srpna 1810 za manželku *Mínu*, dceru tamního dvorního rady Waldecka, kteráž co důvěrná přítelkyně zesnulé choti znala velmi dobře všechny rodinné poměry a tudíž nejlépe dovedla na novo upevniti blaho rodinné, nedávno tak hluboce rozrušené.

Novým tímto upravením domácnosti stal se *Gaussovi* další pobyt v Gottinkách tak milým, že ani nedbal více o povolání do Berlína, jež způsobiti chtěl *Alexander Humboldt*, aby trochu osvěžil vadnoucí slávu berlínské akademie. Gottinky vábily i dále hvězdáře mladší i starší, kteří přicházejíce, aby se zasvětili do nových method i pozorování i počítání, roznášeli slávu Gaussovu do celého světa.

Na podzim r. 1816 přestěhoval se slavný náš ředitel do nové hvězdárny, která tímto způsobem byla co nejdůstojněji zasvěcena. A od té doby řídil tu i tvořil až do své smrti práce tak velikolepé, že málo který ústav téhož rázu smí se po bok stavěti tomuto chrámu vědy Gaussovu.

Především staral se o nové nástroje a jich co nejlepší umístění. K tomu cíli cestoval již z jara 1816 až do Mnichova k *Reichenbachovi* a *Utzschneidrovi*, nejdlejší to cesta, kterou kdy vykonal. Nebo návštěva *Olberse* v Brémách, pak *Schumachra* v Altoně a konečně pozdější cesta do Berlína představuje poměrně jen malé vyjíždky, a mimo ty neučinil žádných více.

Posledně jmenovaná cesta do Berlína, kterou k vyzvání Humboldta r. 1828 vykonal, aby se stal účastným sjezdu německých přírodopvců, měla veliký vliv na směr jeho badání. Seznal tu fysika *Viléma Webra*, který povolán byv r. 1831 jeho přičiněním do Gottink, tak jej zaujal pro své práce fysikální, zejména magneticko-elektrické, že od té doby počítati sluší novou fasi vědecké činnosti Gaussovy.

Výsledek jeho výzkumů byl i tu překvapující, ba epochální. R. 1833 vydal zvláštní pojednání o měření absolutní intensity magnetismu zemského, rok na to sestrojil s Webrem první elektrický telegraf, jenž r. 1837 Steinheilem byl pro širší kruhy upraven, a konečně vydal r. 1839 třetí své fundamentální dílo, všeobecnou theorii zemského magnetismu „Allgemeine Theorie des Erdmagnetismus“.

Gauss se stal vůbec v nové hvězdárně tak všestranně činným v oboru matematiky, geodæsie, astronomie a fysiky, že bychom mnoho času měli zapotřebí, kdybychom jen poněkud zevrubně vylíčiti chtěli výsledky jeho rozmanitých výzkumů, jež později v 7 mohutných svazcích byly opětne sebrány a vydány. I nezbývá nám než vy-

tknouti ještě některé zajímavější momenty jeho života, odkazující zprávy o vědecké jeho činnosti do pozdějších odstavců.

Především tu budiž poznamenáno, že od r. 1821—1824 vyjednávalo se s *Gaussem* opětně, zdali by nechtěl do Berlína přijmouti povolání; ale vida neupřímnost se strany pruské a velikou ochotu se strany hanoverské, zůstal doma a to tím raději, jelikož odůvodněným jeho přáním bylo s radostí vyhověno. Podobně zachoval se r. 1842, když činěny ve Vídni jakési pokusy, aby získán byl pro akademii, tehdáž již projektovanou; Vídeň by se mu byla více líbila nežli Berlín, ale i tu zdá se, že *Hallaschka*, všemohoucí tehdáž ředitel osvěty rakouské, nepřál si míti příliš mnoho světla kolem sebe, a *Gauss* se o věc nestaral. Stalyť se mu Gottinky za 35tiletého pobytu tak milými, že vůbec pochybovati se smí, zda-li by je byl opustil za podmínek sebe skvělejších.

A konečně nebyl již mladíkem více, nýbrž cítil dobře, jak neodvratně, byť i jen zdlouhavě blíží se stáří, proti němuž není léku. Vědělt velmi bezpečně *Gauss*, který tak mnoho důkladných rozpočtů provedl v záležitostech vdovské kassy universitní, jak krátký jest průměrný věk lidský, a byl co výtečný znalec počtu pravděpodobnosti přesvědčen, že každý rok nad tento průměr sahající počítati sluší za výhru na chladné Moraně.

Avšak uprostřed tolikerých vědeckých starostí a prací neměl ani času blíže se zabývati s myšlénkami, které obyčejným smrtelníkům ztrpčují poslední dny života.

Když slavil 16. července 1849 padesátileté jubileum

svého doktoratu a na všech stranách použito příležitosti této, aby se Nestorovi věd mathematicko-fysikalních opětně projevila úcta co největší, dostavil se sám s darem mathematickému geniovi věnovaným do skvostně ozdobené auly ; podalť tu se zřetelem ke své prvotní dissertaci poslední své příspěvky k theorii algebraických rovnic, dokázav tím zároveň, že duch jeho ještě nepozbyl mladistvé síly tvůrčí.

Neustáváje v pracích svých neznal žádného odpočinku ; denní procházka do čtenářského musea, již věnoval dobu od 11 hodin do 1 a při níž udržoval spojení se všemi svými známými jakož i pomocí novin s ostatním světem, byla mu obyčejným a též potřebným oddechem.

Ale ponenáhle cítil *Gauss* předc, že příliš dlouho vyhrává na Moraně. Staří přátelé jeho klesali druh po druhu do hrobu ; *Olbers* (1840), *Bessel* (1846) *Schumacher* (1850), *Goldschmidt* (1851) a j., všichni tito ctitelové jeho genia opustili již slzavé údolí toto a jen on, nejslavnější z nich, on ještě tu meškal na důkaz, jak mohutný duch v mohutném těle vítězí.

Teprv koncem r. 1854 dostavily se známky patrné, že ani největšího výtečníka tělo není nesmrtelným. Nemoc, která s otokem nohou počala, horšila se neustále, ač byl duševně dosti ještě čilým a čas od času lepší se zdálo nastávati. Ale toť jest obyčejným zjevem a patrnou známkou konce ; dne 23. února ráno v 1 hod. 5 min. zastavil se na vždy tlukot jeho šlechetného srdce skoro současně s jeho hodinkami. *Gausse není více !* rozlehl se smutným hlasem po celém vzdělaném světě : *Gauss bude věčně žiti*, bylo hlasu tohoto jasnou ozvěnou.